

Gammeljul på Vadstena slott

TEXT: MONNICA SÖDERBERG, *Frilandjournalist*

FOTO: THOMAS FAHLANDER

När vintern börjar komma smygande och julen står för dörren bjuds det till gammeljul på Vadstena slott. Det är gråkall november och vintersolen lyser blek. Innanför vallarna, i slottet och på borggården, pågår varje år en återkommande julmarknad i gammal stil.

Det mäktiga Vasaslottet i Vadstena är byggt i finhuggen kalksten och omges av grästäckta vallar i öster, söder och väster och har fyra runda kanontorn, också de av kalksten, i vart hörn.

JULMARKNADEN och andra evenemang, som till exempel musikaliska tillställningar och visningsverksamheten, är viktiga inslag i slottets verksamhet.

– Statens fastighetsverk har som målsättning att utveckla slottet som besöksmål året om. Vi är måna om att verksamheten fungerar väl och går att utveckla, säger Daniel Biazzi, förvaltare av Vadstena slott.

Träbron i väster är ganska nybyggd och för högtiden dekorerad med grängirlanger och ljus. Det är den bron som leder besökaren in på borggården genom den västra vallens betonggjutna valv. Där emot finns inga marschaller eller lyktor med levande ljus.

– Det råder eldförbud i hela slottsområdet, säger Daniel Biazzi.

Borggården är fylld med julgranar och marknadsstånd, där doften från glögg, nygrillade revben och korvar, hembakat knäckebröd och många sorters senap i sköna krus lockar fram matlusten. Mellan de olika stånden rör sig besökare på jakt efter godsaker och julklappar.

Från slottets fönster lyser det varmt och ombonat och det finns möjlighet att gå upp och ner för de höga kalkstenstrapporna och se salar, konstverk och det restaurerade Herreköket. I trappavsatserna doftar det jul från klädda granar.

HEDERSVAKTER

I det nordvästra kanontornets källare är det kallt, vilket passar bra för de stånd med julostar, korvar och sillinläggningar som finns där. Där finns också stenstoder som står på parad utefter ena väggen, avspärrade genom ett kraftigt rep. Det är originalskulpturer från början av 1600-talet som funnits i nischer på Östra praktga-

veln. Skulpturerna föreställer Tron, Hopet och Kärleken och ett antal krigare. Kopior är placerade uppe på deras gamla gavelplatser.

FÖRSVAR MOT SÖRLÄNNINGAR

Vadstena slott anses vara Nordens viktigaste bevarade renässansbyggnad och det beror mycket på den arkitekturintresserade Johan III. Han anlät skickliga arkitekter och byggare som tillsammans

med honom influerades av den italienske arkitekten Andrea Palladio.

På ön har slottsbygge pågått sedan 1545 som ett försvar i Vadstena för att skydda landet mot angrepp söderifrån. Risk fanns att trilskande smålänningar och erövringssugna danskar skulle anfalla och lyckas ta sig till huvudstaden. Sverige under kung Gustav Vasa stod ännu inte starkt. Efter bara några år bestämde Gustav Vasa att Vadstena slott passade som

bostad åt yngste sonen Magnus, hertig av Östergötland.

INTRESSANT ATT RENOVERA

Vallarna runt slottet återuppbyggdes på 1990-talet av Statens fastighetsverk utifrån ursprungliga källor och senaste teknik. Även Stenbron i norr är nyrenoverad.

– Stenbron, som vi ser den idag, är från 1840. Vi har förstärkt den så att den ska hålla för framtiden. Ursprungligen fanns en vindbrygga som fälldes ut från porthuset. Senare byggdes en bro i trä. När man går in i gamla byggnationer så här genom att plocka sten för sten, är det fascinerande att se hur man har gjort från början, säger Daniel Biazzi.

Det pågår även annan verksamhet i Vadstena slott. Landsarkivet har funnits här sedan 1899. De har arkiv och forskarsalar i de östra och södra vallarna. I den västra hyr Vadstena-Akademien ovanvåningen. Slottet är akademiens scen under sommarmånaderna.

Men nu är det i början av november och den vackra Bröllopsalen på andra våningen är fylld med hantverksständer, där handvävt och handstickat, snidade träföremål, smidesljusstakar, handstöpta ljus, tomtar av alla de slag och annat handgjort säljs. För att skydda de breda golvtiljorna från 1500-talet har golvplankor lagts dit som spänger.

VADSTENABULLRET

Även på 1500-talet firades jul på Vadstena slott. I december 1559 kom Gustav Vasas dotter Katarina med maken greve Edzard av Ostfriesland till slottet med sitt festfölje. Där var bland andra kronprins Erik, som ansvarade för festligheterna, prinsessan Cecilia och brudgummens bror Johan. Hertig Magnus, 17 år, var värd på Vadstena slott. Meningen var att man skulle stanna där över jul. Men någon julfrid blev det inte för nu skedde det som kommit att kallas för Vadstenabullret.

Under festligheterna hade Cecilia och Johan blivit förälskade i varandra. Hon var 19 och han 22 år. Han sägs ha uppvaktat henne nattetid i den så kallade frustugan i timmerhuset på Borggården. Saken nådde kronprins Eriks öron och han beslöt att det skulle spioneras på Johan.

I Lars-Olof Larssons bok *Gustav Vasa: Landsfader eller tyrann?* berättas hur Erik skrev till sin bror Johan att de efter ett par nätter fick se svågerns bror Johan komma «inkrypandes som tillförne». Erik fortsätter «Gingo fördenskull strax in i vår sys-

Som ett rött paket men utan vita snören är dörröppningen klädd för att välkomna till den årliga Gammeljulen på Vadstena slott.

Daniel Biazzi sfv:s förvaltare.

Stenstoder från 1600-talet står givakt i det nordvästra kanontornets källare och betraktar julmarknadens besökare.

ters kammare och funno honom där för sig i skjortan, havandes näppeligen hosor på sig».

Erik blev rasande och kastade Johan i slottsängelset innan han lät föra honom i bojer till Stockholm. Fadern var dock inte positiv till Eriks tilltag. Skvallret spreds ute i Europa och en tilltänkt friare till Cecilia drog sig ur. Efter en tid blev Johan frisläppt och reste då hem så fort som möjligt.

Kopia av Cecilia Vasas minnesmynt.

Cecilia blev i alla fall gift fem år senare med den tyske markgreven Kristoffer av Baden-Rodemachern. Erik, som nu var kung och kanske ångerfull för Vadstenabullret, lät prägla ett minnesmynt som visar Cecilia Vasa på framsidan och på baksidan kyskhetens symbol 'Susanna i badet'. Originalen finns på Kungliga Myntkabinettet i Stockholm men en kopia står i en glasmonter på slottet, intill sovrummet på tredje våningen. **KV**

Bröllopsalen på andra våningen med sina synliga takbjälkar är vackert utsmyckad, vilket matchar de dekorativa slingorna och stjärnorna i engelskt rött mot de vitkalkade väggarna.